

УДК 004.65

О.А. Саприкін

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ Й ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

У статті здійснюється спроба визначення нових форм і технологій інформаційної війни путінського режиму проти України. Описані деякі інструменти і системи інформаційної війни, їхнє використання на інформаційному просторі України. Запропоновані деякі міри запобігання та безпеки.

Ключові слова: інформаційна експансія, інформаційна війна, фейк, «міністерство правди», симулякр.

А.А. Сапрыкин

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ИНФОРМАЦИОННОЙ ВОЙНЫ И ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ

В статье предпринимается попытка определения новых форм и технологий информационной войны путинского режима против Украины. Описаны некоторые инструменты и системы информационной войны, их использование на информационном пространстве Украины. Предложены некоторые меры предупреждения и безопасности.

Ключевые слова: информационная экспансия, информационная война, фейк, «министерство правды», симулякр.

О.А. Saprikin

INTERNET RESOURCES AS A TOOL OF INFORMATION WAR AND INFORMATION SECURITY OF UKRAINE

This article is an attempt to identify new forms and technology of information war Putin regime against Ukraine. Describe some of the tools and information warfare systems, their use in the information space of Ukraine. The proposed some measures of prevention and safety.

Keywords: a information expansion, a information warfare, a fake, the «Ministry of Truth», a simulacrum.

Зважаючи на драматичні події на сході України, ведення проти України військових дій сусідньою державою, ігнорування нею основних положень міжнародного права і своїх зобов'язань, не можна не проаналізувати хоча б деякі моменти у цій війні, визначити нові її форми та принципи ведення інформаційної війни проти України.

І в минулі часи, і зараз викликають інтерес публікації вчених, практиків, політиків, в яких здійснювалася та здійснюється спроба осмислити процеси в інформаційній галузі, які спостерігаються кілька останніх десятиліть. Нові методи ведення інформаційної війни викликали до застосування нові інструменти її реалізації, які потребують ретельного вивчен-

ня, як і різновиди інформвійни, характерні особливості тощо.

Елементи інформаційної війни можна знайти навіть у добіблейських джерелах (звернення давніх греків до своїх богів з метою закликання громадян на захист міст. Великий Франсіско Гойя малював звірства французьких солдат тощо.

Основні принципи ведення інформаційної війни сформувалися під час Другої світової війни (ДСВ). Всі сторони намагалися, з одного боку, вплинути на власне населення з метою підвищення його мотивації, продуктивності праці, ентузіазму, закликати стійкості, героїзму тощо, а з другого – вплинути на армію та цивільне населення супротивника.

Гітлеризм зробив ставку на руйнування ідентифікації людей. Деякі народи гітлерівці визнали «неповноцінними» і такими, що підлягали знищенню. На окупованих територіях населення під страхом страти не мало права слухати радіопередачі. В самій гітлерівській Німеччині населення мало використовувати малопотужні радіоприймачі, не здатні приймати інформацію з-за кордону.

Міністром пропаганди Третього рейху Й. Геббельсом були сформульовані основні принципи ведення інформаційної війни. В першу чергу – знищення національних культур і роз'єднання спільнот. Ведення інформаційної війни, на думку Й. Геббельса, передбачає відмову від гуманізму й естетики, відмову від об'єктивності заради суб'єктивності, спрямованість на маси, а не на культурну еліту, використання чуток, фальсифікованих документів, відвертої брехні.

Після Другої світової війни інформаційні війни набули певного імпульсу, стали інструментом «холодної війни», отримали суттєве технологічне озброєння.

Сторони, які додержувалися різних ідеологічних принципів, використовували інформаційний простір іншої сторони для пропагування своїх ідей, і оберігання власного простору від впливу ззовні – використовувалися т. зв. «глушилки» – шумотрони, генератори радіохвиль надвисокої частоти, державна цензура, спеціальні інформаційні технології. Інший приклад – Директива Ради національної безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р., в якій зазначалося, що її «мета стосовно Росії в мирний час – інформаційною активністю й будь-якими іншими наявними ... засобами підірвати міф, за допомогою якого люди, віддалені від російського військового впливу, утримуються в підпорядкуванні Москві» [8].

Як зазначив У. Черчилль, «У військовий час правда є настільки дорогоцінністю, що її повинен охороняти цілий загін брехні» [7, 237].

Сучасні автори відзначають, що інформаційна війна стала не просто складовою протистояння або «гарячої» війни, а й самостійним явищем.

Відомий український фахівець, радник Президента України, директор Національного інституту стратегічних досліджень, ака-

демійк НАН України, професор В.П. Горбулін вважає, що проти України використовуються абсолютно новітні технології інформаційної війни. Ці технології академік В.П. Горбулін називає «війною смислів». Для ретрансляції цих смислів задіяна вся множина каналів донесення інформації. Цією інформацією і водночас основним структурним елементом у інформаційній війні і є симулякри.

Серед прикладів таких симулякрів академік В.П. Горбулін наводить такі програмуєчі пропагандистські штампи, як «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'яті хлопчики», використання Україною заборонених озброєнь. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів – замінити об'єктивне уявлення цільових груп про характер конфлікту «інформаційними фантомами», необхідними агресору.

При цьому інформаційний фронт ... розгортається відразу на кількох напрямках: 1) серед населення в зоні конфлікту; 2) серед населення країни, проти якої здійснюється агресія, проте територія якої не охоплена конфліктом; 3) серед громадян країни-агресора і 4) серед міжнародної спільноти [6].

Іншим інструментом інформаційної війни є дегуманізація супротивника, використання пропагандистських штампів і принижуючих визначень («київська хунта», «укропи»). Дегуманізація євроспрямованої України – характерний прийом сучасного режиму в РФ, спрямованого на формування позитивного ставлення в громадян до державного терору. Влада таким чином домагається того, щоб населення не відчувало до репресованих противників режиму ніякої жалості й інших людських почуттів. Адже, які можуть бути людські почуття до «нелюдів», «п'ятої колони», «націонал-зрадників». Досить згадати, що Голокост у Німеччині випереджало формування ставлення до євреїв, як до «недолюдей»; терор 37-38 рр. у СРСР супроводжувався пропагандистською кампанією проти «ворогів народу», «троцькістсько-зінов'євських банд» – використовувалися такі визначення, як «виродки», «павуки», «змії» тощо [4, 3].

З урахуванням історії та географічного розташування України можна впевнено передбачити інформаційну експансію з боку

Російської Федерації (наявність багатьох російських друкованих видань, телепрограм на інформаційному ринку України), а в деяких випадках – і з боку інших країн. Відомий український учений і журналіст В. Карпенко попереджав, що «українське телебачення і радіо та московське про одну й ту саму подію нерідко розповідають по-різному. Ні дивуватися з цього, ні тим більше обурюватися цим не варто: українське телебачення має виражати інтереси української держави, московське ж – російської, а вони, як відомо, не збігаються. А от дивуватися та обурюватися тим, що чужоземний інформатор використовує наш національний інформаційний простір в інтересах своєї держави, варто і потрібно» [2].

Сучасність підтверджує розробку та використання нових методів ведення інформаційної війни і використання вже відомих і апробованих.

Наприклад, російський учений, доктор психологічних наук, професор Британської школи соціально-економічних досліджень Ю.В. Громико говорить про «війни за свідомість», де головний удар знову, як і в роки ДСВ, наноситься по ідентичності людей, і інформаційний вплив направлено на підрив ідентичності, єдності, довіри всередині спільноти, єдності людей і влади, довіри людей до влади. Ю.В. Громико, аналізуючи дослідження інших учених, доводить, що в сучасному інформаційному суспільстві управління ідентичністю людей стає турботою генеральних штабів, спецслужб, розвідувальних мереж і т. ін.

Останнього року ведення інформаційної війни відчула на собі Україна, причому в особливо цинічній і неправдивій формі.

Причиною є, з одного боку, невдала, іноді відверто зрадницька національна політика в Україні, впроваджена вітчизняним політикумом: поділ України на Схід і Захід, недалекоглядне ставлення деяких політиків в Україні до мов національних меншин, відверті спекуляції щодо вживання російської мови на Сході України, політичні ігри з ідентифікацією громадян держави, корупція, загальна бідність і відсутність перспектив, ігри з європейським вибором України.

З другого боку, бажання путінського режиму в Росії повернути Україну до власної

зони впливу, підтримка екстремістських угруповань в Україні, шалена й абсолютно безпардонна пропаганда. Недарма В. Путін визначив нацистського злочинця Й. Геббельса як талановиту людину, яка досягала свого [3].

Не секрет, що сьогодні методи ведення інформаційної війни перетнули офлайнові форми реалізації й опанували інтернет: інтернет-ЗМІ, соціальні мережі, блоги, спеціально створені інтернет-ресурси з фальсифікованою інформацією.

Зважаючи, що інтернет, в основному, відвідує молодь і люди, які зараз визначають євроінтеграційні намагання України, спецслужби Росії задіяли величезний апарат для створення інформаційного тиску на власне населення, на населення Сходу України, країн Євросоюзу.

Важливим транскордонним простором ведення інформаційного протистояння стала мережа Інтернет. Різні реальні та уявні «хактивісти», «кіберпартизани», «кіберполчення», а також спеціальні підрозділи різних відомств із ведення протистояння в інтернет-просторі стають важливим елементом кібератак, а також проведення спеціальних психологічних операцій у соціальних мережах та мережі Інтернет у цілому.

Із метою цілеспрямованого впливу в Петербурзі створено т. зв. «Товариство з обмеженою відповідальністю» інтернет-Дослідження», яке серед працівників набуло назви «Міністерство правди» (за Оруелом).

Щодня численний апарат «Міністерства правди» здійснює цілодобову роботу за комп'ютерами: блоги в «Живому журналі», повідомлення (пости) в соціальних мережах, в основному – «ВКонтакте», як головному подібному місці збору персональної інформації для спецслужб. Відповідним чином влаштовано структуру «Міністерства правди»: відділи блогосфери, технічних завдань, коментування новин у російських і зарубіжних ЗМІ, підрозділ монтування графічних зображень. Подібні завдання виконують також «Невські новини», «Федеральне агентство новин», «Економіка сьогодні», «Народні новини» та низка інших. Серед головних завдань подібних організацій – створення позитивного образу В. Путіна, С. Шойгу, Д. Медведева та інших російських чинов-

ників і негативного – України, Америки, Європейського Союзу та російської опозиції.

Принцип дії «Мінправди» – створення під кожною новиною в провідних виданнях значної кількості коментарів, де будь-яка думка, альтернативна владній, подається як провокація, фальсифікація тощо. Наприклад, убивство відомого російського опозиціонера Б. Немцова подавалося «Міністерством правди» як піар опозиції, потім – злочин спецслужб США, в подальшому йшлося про т. зв. «український слід». Відповідно до вимог наступного ТЗ, розхвалюється політика президента Путіна, повідомляється про його висловлення співчуття матері Бориса Немцова.

Подібні установи працюють і з українськими громадянами. Наприклад, у соціальних мережах українськими інтернет-ЗМІ та вітчизняними недолугими «ентузіастами» створюється та поширюється фальсифікована інформація. Прикладом може бути повідомлення про надання Збройним Силам України (ЗСУ) значної кількості сучасних озброєнь та інформація на кшталт «Одночасно з нанесенням військового удару Росія буде відключена від SWIFT, а рахунки всього вищого керівництва Росії та «довірених гаманців» будуть заморожені.

Після нанесення військового удару по російських військах на Донбасі та в Ростові, Путіну буде висунутий ультиматум» [5] тощо. Іншим прикладом поширюваного Інтернет-ЗМІ симулякру може бути інформація про начебто здійснену заяву головнокомандувача військ НАТО про можливий удар по російським військам в Україні [1].

Як правило, інформацію подібного роду розповсюджують або невідомі спільноті ресурси, як Антикорупційний портал із самопроголошеним статусом «Національний», або ресурси, DNS-адреса яких (<http://www.censori.net>) майже не відрізняється від назви відомого і цитованого ресурсу (<http://www.censor.net>).

Для визначення подібних «вкидань» і «зливання» інформації, інтернет-спільнота запропонувала та використовує термін *фейк* (від англ. *fake* – *підробка, фальшивка*) – фальсифікація, підробка, те, що виглядає як справжнє, хоча таким не є. Фейками також можуть бути облікові записи в соціальних

мережах, сторінки або сайти зі змістом, схожим на основний сайт.

Як видно з наведеного – інформаційна війна вже не є додатком до якихось агресивних дій – «холодної» чи «гарячої» війни. Цього разу ми маємо відповісти на виклик, в основі якого не тільки реваншистська політика пугінського режиму, а й новітні інформаційні, психологічні та маніпуляційні технології сучасності, на кшталт «гібридної війни». На сьогодні інформаційна війна є самостійним і достатнім процесом досягання цілей «іншими засобами».

Активно задіяні електронні медіа та соціальні мережі, де акцент зроблено не тільки на створення власного контенту, але й на створення фону повідомлення в інтернет-ЗМІ: інтернет перенасичено політологами, експертами та їхніми висновками та коментарями.

З'являється нова термінологія. Якщо поняття «фейк» описано вище, то термін «російський бот» був уперше використаний в Україні 2007 р. для опису атаки на новини про демократичні партії європейського спрямування перед черговими виборами у Верховну Раду України. Експеримент був успішним і з 2009 р. система почала працювати на постійній основі в режимі 24/7.

Ці й інші подібні недружні дії на українському інформаційному просторі вимагають від нашої держави не простого реагування або, навіть, передбачення подій. Сьогодні в навчальних закладах необхідно готувати фахівців з ведення інформаційної війни, впровадження контрзаходів, контрпропаганди. Українська держава повинна негайно наростити свою інформаційну присутність в інформаційному просторі інших країн, передусім – у Євросоюзі та прикордонних країнах.

Необхідно, щоб українські правові системи зверталися до міжнародних судів зі звинуваченнями на розповсюдження неправдивої інформації; слід активно викривати політбрехню з Росії, розповсюджувати інформацію про неї, виставляючи російські інформаційні структури в їхньому реальному світі.

Україні й українцям треба перестати бути жертвою та використовувати мирні, але наступальні акції й технології:

- максимально поширити, особливо у РФ, інформацію про загиблих росіян;

- максимально поширювати інформацію про нагороджених українських військових, створення навколо них певного іміджу командира-захисника, солдата-захисника, створити «пантеон героїв» в інтернеті («танкіст знищив три танки», «військові захопили Т-72 разом з екіпажем»);

- в першу чеченську кампанію керівництво Ічкерії ЗМІ змінили громадську думку, друкуючи списки полонених із зазначенням громадянства, влаштувалися показові акції видачі полонених родичам на своїй території. Люди приїдуть в Україну і побачать ситуацію на власні очі. У випадку репресій з боку ФСБ, буде створений відповідний інформаційний привід для відповідних дій на інформаційному просторі;

- необхідно використовувати досвід інших країн: відчуваючи небезпеку застосування інформаційної війни проти себе, президент республіки Білорусь О.Г. Лукашенко запрова-

див прес-тури регіональних ЗМІ та мережевих ресурсів. Цей захід дав значний позитивний ефект при мінімальних витратах;

- необхідно через українські ЗМІ максимально створювати некомфортну психологічну атмосферу для путінського електорату. Ця аудиторія звикла відчувати себе громадянами «великої держави», «імперії», і, отже, іронія, сарказм, критика російської влади створюють незручність, когнітивний дисонанс. Необхідно максимально поширювати інформацію про агресивність російської влади, її корумпованість, зневажливе ставлення до власного народу і міжнародного права, продажність влади. В даному випадку не можна розпорошуватися на значну кількість об'єктів висміювання та критики. Такі інформаційні заходи підривають віру росіян в успішність політики Путіна.

Головне – це наша активність, єдність, віра в успіх. Слава Україні!

Використані джерела

1. Главнокомандующий группы войск НАТО заявил о возможности удара ВВС США по скоплению российских войск в Украине [Электронный ресурс] : Национальный антикоррупционный портал / Комитет по противодействию коррупции в органах власти. – Электрон. данные, 2015. – Режим доступа: http://antikor.com.ua/articles/27213-glavnokomandujushchij_gruppy_vojsk_nato_zajavil_o_vozmohnosti_udara_vvs_ssha_po_skopleniju_rossijski. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: рос.

2. Карпенко В. Інформаційний простір як чинник національної безпеки України [Електрон. ресурс] / В. Карпенко // Українознавство. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=76> – 22.03.2008. – Загол. з екрана. – Мова : рос. – Перевірено : 19.01.2012

3. Президент РФ рассказал представителям еврейских общин о своей борьбе с нацизмом [Электронный ресурс] : Офиц. сайт Российского новостного портала Главред – Электрон. данные. – 2014. – Режим доступа: <http://glavred.info/mir/putin-pohvalil-gebbelsa-on-by1-talantlivym-chelovekom-i-dobivalsya-svoego-284610.html> /. – Название с титул. экрана. – Обновляется часто ; последнее обновление : 17.03.2015. – Языки: рус.

4. Процесс троцкистско-зиновьевского центра // Правда. – № 230 (6836). – 21.08.1936. – С. 3.

5. Решение о поставках оружия США принято. Оружия дадут очень много, гораздо больше, чем ожидалось ранее [Электронный ресурс] : офиц. веб-сайт ресурсу «Цензору.нет» / Цензору.нет – Электрон. дані, 2015. – Режим доступа: <http://censuru.net/politika/1995-reshenie-o-postavkah-oruzhiya-ssha-prinyato-oruzhiya-dadut-ochen-mnogo-gorazdo-bolshe-chem-ozhidalos-ranee.html>. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: рос.

6. Россия ведет против Украины «войну смыслов» с использованием симулякров – Горбулин [Электронный ресурс] : офиц. веб-сайт газети «Дзеркало тижня» / ЗН – Электрон. дані, 2015. – Режим доступа: http://zn.ua/UKRAINE/rossiya-vedet-protiv-ukrainy-voynu-smyslov-s-ispolzovaniem-simulyakrov-gorbulin-164981_.html. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: укр., рус., англ.

7. Черчилль У. Вторая мировая война: В 3-х кн. Кн. 3. Т. 5: Кольцо смыкается; Т. 6: Триумф и трагедия / У. Черчилль ; сокр. пер. с англ. – СПб : Альпина нон-фикшн, 2010. – 750 с. – С. 237.
8. Thomas H. Etzold and John Lewis Gaddis, eds., Containment : Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950 / H. Thomas. – N-Y : Columbia University Press, 1978.

References transliterated

1. Glavnokomanduiushchii gruppy voisk NATO zaiavil o vozmozhnosti udara VVS SShA po skopleniiu rossiiskikh voisk v Ukraine [Elektronnyi resurs] : Natsional'nyi antikorrupsionnyi portal / Komitet po protivodeistviu korruptsii v organakh vlasti. – Elektron. dannye, 2015. – Rezhym dostupa: http://antikor.com.ua/articles/27213-glavnokomandujushchij_gruppy_vojsk_nato_zajavil_o_vozmozhnosti udara_vvs_ssh_a_po_skopleniju_rossijski. – Nazva z tytul. ekrana. – Koryhuietsia chasto ; ostannie onovlennia : 15.02.2015. – Mova: ros.
2. Karpenko V. Informatsiinyi prostir yak chynnyk natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Elektron. resurs] / V. Karpenko // Ukrainoznavstvo. – Elektron. tekst. danni. – Rezhym dostupu: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=76> – 22.03.2008. – Zahol. z ekrana. – Mova : ros. – Pervireno : 19.01.2012
3. Prezident RF rasskazal predstaviteliam evreiskikh obshchin o svoei bor'be s natsizmom [Elektronnyi resurs] : Ofits. sait Rossiiskogo novostnogo portala Glavred – Elektron. dannye. – 2014. – Rezhim dostupa: <http://glavred.info/mir/putin-pohvalil-gebbelsa-on-byt-talantlivym-chelovekom-i-dobivalsya-svoego-284610.html> /. – Nazvanie s titul. ekrana. – Obnovliaetsia chasto ; poslednee obnovlenie : 17.03.2015. – Iazyki: rus.
4. Protsess trotskistsko-zinov'evskogo tsentra // Pravda. – № 230 (6836). – 21.08.1936. – P. 3.
5. Reshenie o postavkakh oruzhiia SShA priniato. Oruzhiia dadut ochen' mnogo, gorazdo bol'she, chem ozhidalos' ranee [Elektronnyi resurs] : ofits. veb-sait resursu «Tsenzoru.net» / Tsenzoru.net – Elektron. dani, 2015. – Rezhym dostupu: <http://censuru.net/politika/1995-reshenie-o-postavkah-oruzhiya-ssha-prinyato-oruzhiya-dadut-ochen-mnogo-gorazdo-bolshe-chem-ozhidalos-ranee.html>. – Nazva z tytul. ekrana. – Koryhuietsia chasto ; ostannie onovlennia : 15.02.2015. – Mova: ros.
6. Rossiia vedet protiv Ukrainy «voynu smyslov» s ispol'zovaniem simuliakrov – Gorbulin [Elektronnyi resurs] : ofits. veb-sait hazety «Dzerkalo tyzhnia» / ZN – Elektron. dani, 2015. – Rezhym dostupu: http://zn.ua/UKRAINE/rossiya-vedet-protiv-ukrainy-voynu-smyslov-s-ispolzovaniem-simulyakrov-gorbulin-164981_.html. – Nazva z tytul. ekrana. – Koryhuietsia chasto ; ostannie onovlennia : 15.02.2015. – Mova: ukr., rus., anhl.
7. Cherhill' U. Vtoraia mirovaia voina: V 3 kn. Кн. 3. Т. 5: Kol'tso smykaetsia; Т. 6: Triumf i tragediia / U. Cherhill' ; sokr. per. s angl. – SPb : Al'pina non-fikshn, 2010. – 750 p. – P. 237.
8. Thomas H. Etzold and John Lewis Gaddis, eds., Containment : Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950 / H. Thomas. – N-Y : Columbia University Press, 1978.